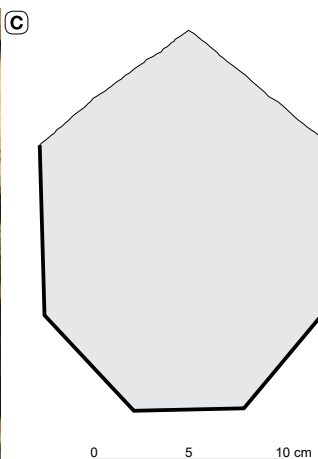

OBJEV V AREÁLU BÝVALÉ JOHANITSKÉ KOMENDY V PRAZE (čp. 490/III, Hrzánský palác)

MIROSLAV KOVÁŘ — LADISLAV BARTOŠ — KATEŘINA KNOTOVÁ

Při dokumentaci středověkého objektu obdélného půdorysu reliktně zachovaného v jižním křídle Hrzánského paláce, rozpoznaného již starším badáním a zařazeného do rané gotiky, učinili specialisté NPÚ ÚOP v Praze při systematickém monitoringu areálu významný nález. Ve východní obvodové zdi uvedeného objektu o tloušťce cca 1,6 m identifikovali zbytky žebrově zaklenutého, orientovaného výklenku prostupujícího zdí. Výklenek široký 1,9 m byl tvořen pětibokým závěrem, jak lze soudit podle výběhu šesti pětibokých klenebních žebér na *in situ* dochovaném opukovém svorníku. Navenek se výklenek nejspíš projevil jen oknem v lici fasády, východní ukončení však bylo vybouráno v souvislosti s novověkou soustavou otopných zařízení. Lépe se dochovala čtveřice stěn výklenku, z nichž dvojice je zalomena. Stěny jsou opatřeny precizně opracovanými opukovými deskami, definujícími svým hrotitým obloukem klenební čela. V závěru gracilní, nanejvýš půvabně subtilní paprscitě klenby se zachoval neprofilovaný válcový svorník. Nika byla upravena ještě v průběhu gotiky, kdy byla čelní stěna přezděna a na místě vítězného oblouku výklenku byl vyzdvižen nový pas z cihelných tvarovek. Výklenek můžeme interpretovat jako oltářní. Zdá se, že ve východní zdi raně gotického stavení byl po každé straně výklenku prolomen okenní otvor. Registrujeme stopy i dalších oken původního objektu, jehož zdívo je zčásti dochováno do úrovně nynějšího stropu 1. patra.

Oltářní výklenek lze datovat na základě klenebních žebér a kamenického zpracování obkladu stěn závěru. Analogii nacházíme v suterénu severní kaple při řádovém kostele Panny Marie pod řetězem, jejíž architektura vykazuje poklasické znaky sklonku 13. století, případně doby kolem roku 1300. Při interpretaci obdélného objektu s nově nalezenou nikou je třeba obezřetnost. Objekt stál uvnitř areálu kláštera/johanitské komendy opevněného roku 1253, při vodním toku, na periférii klášterišť. Stojí za zvážení, zda by se nemohlo jednat o objekt nemocnice, respektive nemocničního sálu známého z řady johanitských komend, kde býval spojen rozličným způsobem s kaplí. V některých případech stál oltář v samotném nemocničním sále v přistavěném presbytáři (či v oltářní nice), který se nacházel buď na kratší (Malta), nebo delší straně sálu (Rhodos). Někdy se pod vlastním nemocničním sálem (Niederwesel) nebo při něm nacházel kostel. Oltářní výklenky (výklenkové kaple) byly tedy běžnou součástí nemocničních prostor johanitských komend a nový pražský objev by mohl být dalším případem.

bytáři (či v oltářní nice), který se nacházel buď na kratší (Malta), nebo delší straně sálu (Rhodos). Někdy se pod vlastním nemocničním sálem (Niederwesel) nebo při něm nacházel kostel. Oltářní výklenky (výklenkové kaple) byly tedy běžnou součástí nemocničních prostor johanitských komend a nový pražský objev by mohl být dalším případem.

Praha 1-Malá Strana, čp. 490/III (Hrzánský palác). **A** – celkový pohled do oltářního výklenku; **B** – svorník (foto P. Havlík, 2024); **C** – profilace klenebního žebra z paprscitého závěru výklenkové kaple (zaměřil M. Kovář, 2024).